

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a regionális integrációról és fenntartható fejlődésről

(2004/C 241/12)

2003. január 21-én az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, Belső Szabályzatának 29. §. (2) bekezdése alapján eljárva elhatározta, hogy saját kezdeményezésű véleményt nyilvánít a regionális integrációról és a fenntartható fejlődésről (saját kezdeményezésű vélemény).

A Küllapcsolatok Szekciója, amely a tárgyi bizottsági munka előkészítésének felelőse, a Bizottság véleményét 2004. március 9-én fogadta el. A téma előadója Dimitriadis úr volt.

409. plenáris ülésén (a június 2-i tanácskozásán) az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság elfogadta a következő véleményt 179 igen, 2 nem szavazat és 5 tartózkodás mellett:

1. Bevezetés – Fő témák

1.1 A jelen vélemény hozzá kíván járulni azon munkaterv alapvető elemeinek megfogalmazásához, amelyeken keresztül az európai regionális fejlődési politikák, ahogy keretbe foglalták a kormányközi és regionális megállapodások és fejlesztési programok, magában foglalhatják a fenntartható fejlődés koncepcióját. Ezen az alapon a vélemény újdonsága azokban a javaslatokban rejlik, amelyekkel elő kívánják mozdítani, hogy a fenntartható fejlődés koncepcióját beillesszék a regionális integrációba, és ez kulcsfontja a napirendi vitáknak az EGSZB küldöttek és a fejlődő országok, illetve az Euro-Mediterrán Partner országok képviselői között. A vélemény azt is szolgálja kívánja, hogy figyelmeztesse a fejlődő és a legkevésbé fejlett országokat (az LDC-eket), hogy ne kövessék el azokat a hibákat, amelyekbe az európai országok beleestek a gazdasági fejlődés előttük álló hosszú időszaka alatt. Az ilyen hibák súlyosan hatnak vissza Európa erőfeszítéseire, hogy a fenntartható fejlődés útján járhatson.

1.2 A jelen vélemény az EU-nak a fejlődő országokkal, illetve az Euro-Mediterrán Partner országokkal fenntartott külkapcsolataira vonatkozik, melyekhez egyébként speciális szálak fűzik.

1.3 A jelen vélemény átveszi a fenntartható fejlődésnek azt a meghatározását, amelyet a korábbi EGSZB-velemények⁽¹⁾ fogalmaztak meg, amelyek a maguk részéről a Brundtlandi Jelen-tésen és a Göteborgi Csúcstalálkozóan alapulnak. Különösen fontos a fenntartható fejlődés meghatározásának a lebontása a három alappillérré, nevezetesen a gazdasági fejlődésre, a környezetvédelmi előírások kielégítésére és a szociális igazságszóra.

1.4 Ezek közül az alappillérek közül egyik sem képes önmagában teljesen közvetíteni a fenntartható fejlődés teljes értelmét és fontosságát, de együttesen elegendő alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy a fenntartható fejlődés működési szempontjait meg lehessen határozni. Ezek szükségesek ahhoz, hogy a fenntartható fejlődést egy általános elméleti koncepcióból át lehessen alakítani a gyakorlatban használható eszközzé.

(¹) EGSZB-velemény az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiájának előkészítéséről, HL C 221., 2001.8.7.
EGSZB-velemény a jobb világ érdekében fenntartható Európáról, HL C 48., 2002.2.21.
EGSZB-velemény a fenntartható fejlődés stratégiájáról: Jelzések Barcelona számára, HL C 94., 2002.4.18.
EGSZB-velemény a Lisszaboni stratégiáról és a fenntartható fejlődésről, HL C 95., 2003.4.23.

1.5 Természetesen lényeges, hogy meghatározzuk a fenntartható fejlődés funkcionális jellemzőit minden olyan politika számára, amelynek a feltételezések szerint alapvető komponense. Különösen el kell ismerni, hogy szükséges a fenntartható fejlődés funkcionális karakterisztikáinak meghatározása azokhoz az erőfeszítésekhez, amelyek révén a fenntartható fejlődés a regionális integráció belső eleme és elválaszthatatlan része lesz. Ez azért van, mert a regionális integráció főként specifikus kormányközi egyezmények, és programok útján valósul meg és világos lépéseket foglal magában.

1.6 A regionális integráció az egyike annak a hat kulcsfontosságú területnek, ahol a tagállamok és a Bizottság 2000-ben együttműködésben állapotok meg az EU-fejlesztés területén. A makrogazdasági politikáknak, a kereskedelemnek és fejlesztésnek, a közlekedésnek/szállításnak, az élelmiszerbiztonságnak, a fenntartható mezőgazdasági fejlődésnek és az intézményes kapacitásfejlesztésnek nyújtott támogatással együtt ez képezi az EU stratégiáját a fejlődő és az LDC országokkal folytatott termékeny és konstruktív kooperáció biztosítására. Ezt a tényt is kiemelte a Gazdasági és Szociális Érdekvédelmi Csoportok 6. EU-ACP Regionális Szeminárium.

1.7 A regionális integráció és kooperáció segítenek a fejlődő országoknak a globális gazdaságba történő integrálásában, és alapvető szerepet játszanak a béke megszilárdításában és a konfliktusok megelőzésében. Lehetővé teszik az érintett országok számára, hogy a határokon átnyúló konfliktusaikat rendezzék, különösen a környezetvédelmi, továbbá a természeti források felhasználásával és kiaknázásával kapcsolatosakat.

1.8 A kapcsolat a regionális integráció és a természeti források felhasználása és kiaknázása között világos jelzést ad a közvetlen kapcsolatok és tárgyalások felvételére és arra, hogy a regionális integráció irányában tett erőfeszítéseknek egyben lépéseknek is kell lenniük a fenntartható fejlődés érdekében. Különös hangsúly van itt ennek a kapcsolatnak, mert ennek meg kell nyilvánulnia a szubregionális kooperációban is a fejlődő országok, az LDC-k, illetve az Euro-Mediterrán országok között.

1.9 Koncepcionális szinten a fenntartható fejlődés sokkal szélesebb értelmű fogalom, mint a regionális integráció. Miközben a fenntartható fejlődés korrekten hivatkozik valamennyi, gazdasági és szociális tevékenységet folytató területre, a regionális integráció sokkal inkább a gazdasági kooperációra koncentrál specifikus kereskedelmi egyezmények megkötése és politikák folytatása révén. Mindazonáltal mindkét kifejezés közvetlenül vonatkozik az új, globalizált környezetre, amelynek a kialakulása megkezdődött az elmúlt évtizedek során, és amely drámaian megváltoztatja a földgolyó egészén a gazdasági, szociális és környezetvédelmi viszonyokat.

1.10 Azt is érdemes hangsúlyozni, hogy a „fenntartható fejlődés” kifejezés többnyire a stratégiai dokumentumokban fordul elő, míg a regionális integráció olyan dokumentumokban, amelyek a gazdasági és politikai akcióprogramokkal foglalkoznak. Ez azt jelenti, hogy a fenntartható fejlődést sokkal inkább úgy kell tekinteni, mint átívelő, semmint komplementer fogalmat, mint a regionális integráció egy dimenzióját.

1.11 Világos, hogy az EU erőfeszítéseit a fejlődő országokban, az LDC-kben, illetve az Euro-Mediterrán országokban a regionális integráció előmozdítására ugyanazoknak az alapelveknek, filozófiáknak és prioritásoknak kell vezérelniük, mint amelyeket az EU alkalmazott a saját határain belül. A fenntartható fejlődés az EU-ban mindenekfeletti elsőbbséget élvez. Bár kifejezetten az EU fő stratégiai célkitűzésének nyilvánították, aligha tekinthető úgy, hogy teljes mértékben működőképes, főleg, mert kevés mennyiségi és minőségi mutatót javasoltak a monitorozásához. Ezt a tényt kihívásnak kell tekinteni és az EGSzB korábban kibocsátott véleményezéseiben világosan kinyilvánította azt a szándékát, hogy támogatja azokat a mozgalmakat, melyek a fenntartható fejlődést gyakorlati szinten teljes mértékben be kívánják építeni a Lisszaboni stratégiába. Külön hivatkozunk itt a 2002. májusában kibocsátott véleményünkre a Bizottság közleményéről az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, és a Régiók Bizottsága felé – „Globális partnerségben a fenntartható fejlődés felé”.

1.11.1 Ez a vélemény megjegyzi: „A globális fenntartható fejlődés az a terület, amelyhez az EU egészen különös módon képes hozzájárulni magában az Unióban szerzett tapasztalata alapján”⁽¹⁾. Ezt a tapasztalatot ezért olyan hatékonyan kell alkalmazni az LDC és Euro-Med országok irányában, amennyire csak lehetséges.

1.12 Az EU erőfeszítéseinek másik kulcsfontosságú paramétere a fenntartható fejlődés stratégiájának a regionális integráció útján történő előbbrevitelében annak az elvnek az elismerése, hogy a béke, biztonság és a szigorú demokrácia alapelvei az

alapvető előfeltételei a fenntartható fejlődésnek azokon a területeken, ahol a regionális integrációt követik.

2. A regionális integráció és a fenntartható fejlődés a globalizáció tükrében

2.1 Az 1.1 pontban hivatkozott projekt, mely egy munkatervet hivatott készíteni, nem hagyhatja számításán kívül az elmúlt évtizedek globalizált környezetét és különösen nem a kapcsolatot a regionális integrációs megállapodások, vagy a regionális kereskedelmi egyezmények és a Világkereskedelmi Szervezet (World Trade Organisation) között.

2.2 A WTO alapvető kötelessége a nemzetközi kereskedelem liberalizálása: a vámok és a torzító támogatások eltörlése, a kereskedelem nem-vámjellegű akadályainak lebontása. A regionális fejlődési megállapodásoknak ki kell elégíteniük ezt a célkitűzést és egy lépéssel tovább kell lépniük, azonos súlyt is kell adniuk a nemzeti szintű szerkezetátalakításnak, szem előtt tartva, hogy ez egyben hozzá is járul a belső kereskedelmi korlátok csökkentéséhez. Így a regionális fejlődési megállapodásoknak ki kell térniük a pénzügyi szerkezetátalakításra, a politikai instabilitás és korrupció csökkentésére, új intézmények kifejlesztésére és támogatására és egyéb hazai témákra. Bár inkább úgy tekintik ezeket, mint amelyek erőfeszítéseket tesznek a fenntartható fejlődés elérése érdekében, erősen változó a hatásuk a szociális és környezetvédelmi politika területén.

2.3 Mivel egyáltalán nem előre adott, hogy ez a változó hatás mindig pozitív, be kell bizonyítani, hogy a regionális fejlesztési megállapodások potenciálisan integráltabban működnek, mint a WTO által megfogalmazott megállapodások.

2.4 Egy másik kérdés, amely a fenntartható fejlődéshez és a regionális fejlődéshez kapcsolódik, a közvetlen külföldi beruházások kérdése a fejlődő országokban és az LDC-kben.

2.5 A közelmúltban a közvetlen külföldi beruházások álltak a növekvő érdeklődés központjában a fejlődő országokban. A közvetlen külföldi beruházási tőke beáramlása nyolcszorosára növekedett az 1990-től 2000-ig tartó évtizedben, de nagymértékben a fejlődő országok egy kis hányadára koncentráldott.

2.6 A közvetlen külföldi beruházások a munkahelyek teremtésével fontos szerepet képesek játszani a gazdasági fejlődésben és ennek következtében a szegénység csökkentésében (a fenntartható fejlődés alapkövetelménye). Tény, hogy a munkahelyteremtés ténylegesen segít a tömegek életszínvonalának növelésében az LDC-kben és az Euro-Mediterrán országokban. A termelési folyamatoktól azt várjuk, hogy a nemzeti gazdagodás növekedését hozzák meg, mert a hozzájuk kapcsolódó közműberuházások révén javul az alapvető infrastruktúra.

⁽¹⁾ EGSzB-velemény a Bizottság közleményéről az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága felé – Globális partnerségben a fenntartható fejlődés felé, COM(2002) 82 végleges, 2002.2.13., HL C 221., 2002.9.17.

2.7 Ezzel együtt tény, hogy igen gyakran, a fejlődő országokban és az LDC-kben a közvetlen külföldi beruházások főleg a munkaerő alacsony költségére építenek. Számos tanulmány panaszolja, hogy nagyon sok esetben az ilyen beruházás hosszabb távon inkább károsan hat a fenntartható fejlődésre és a regionális integrációra. Ez azért van, mert a létrehozott munkahelyeket nem támasztják alá azok a termékek és szolgáltatások, melyeket a fenntartható fejlődés három alappilléret (gazdaságilag járható út, a környezetvédelem és a szociális igazságosság tiszteletben tartása) magában foglaló komplex stratégiára alapoztak. Ennélfogva mivel a munkaerő alacsony költsége segíti a cégeket abban, hogy gazdaságosak legyenek, nincs semmiféle, ennek megfelelő garancia arra, hogy a beruházás környezetbarát lesz, vagy szociálisan méltányos.

2.8 Lehetséges, legalábbis elméletben, hogy egy országnak, amely egy regionális fejlesztési szerződést kötött és egyidejűleg sokkal nagyobb mennyiségű közvetlen külföldi beruházást kap (olyan más országokhoz viszonyítva, amelyeket a regionális kooperációba vontak be), nehézségei lehetnek a regionális integráció folyamatainak megvalósításában. Ez akkor fordulhat elő, ha a közvetlen külföldi beruházás nem fér teljesen össze a más országokkal kötött regionális kooperáció egyes elveivel.

2.9 Fontos ezért a kutatások tovább folytatása és amennyire csak lehet, ki kell értékelni a közvetlen külföldi beruházások mennyiségi és minőségi kihatásait a fejlődő országok fenntartható fejlődésére és regionális integrációjára. A közvetlen külföldi beruházást ezért nemcsak a termelékenység tekintetében kell kiértékelni a szigorú gazdasági kritériumok alapján, hanem a környezetre és a társadalmi struktúrákra gyakorolt kihatása alapján is. Különös figyelmet kell fordítani az üzletmenet szerepére és különösen a társaságok szociális felelősségérzetének kifejlesztésére.

3. Stratégia és bevezetés EU-szinten

3.1 Nem kétséges az EU-nak az a szándéka, hogy erőfeszítéseit olyan értelemben tervezze meg, hogy a regionális integrációt a fenntartható fejlődés koncepciója segítségével érje el. Mivel a regionális integrációt mint a fejlődés kulcsfontosságú mozgató erejét elismerték már, értelmet kapott, hogy megkeressék a módját, különösen a fejlődő országokban és az LDC-kben, hogyan lehet a fenntarthatóság koncepcióját belevinni az ezekben az országokban kialakított fejlődési modellbe úgy, hogy ne kelljen rögtön módosítani is a modellen, mert ezt a dimenziót nem vette számításba. Mindazonáltal különösen fontos és szükséges, hogy ezt a szándékot konkrét cselekedetekre váltsák a fejlődő országokban és az LDC-kben. Ezen a ponton a szektorpolitika szerepe létfontosságú.

3.2 A fenntartható fejlődés koncepcióját csak konkrét szektorpolitikával lehet hatékonyan belevinni a regionális integrációt előmozdító akciókba. A szektorpolitika határozza meg azokat az intézkedéseket, melyekkel operatív szinten bizonyos célokat el lehet érni. Ezért létre kell hozni azoknak a kérdéseknek a listáját, amelyeket a regionális integráció és a fenntartható fejlődés specifikus szektorpolitizálásában fel kell tenni. Ezt

az érvelést támasztják alá a Johannesburgban a fenntartható fejlődésről tartott Világtalálkozó eredményei is, ahol az EU erőfeszítéseket tett – bár ezek a vártnál kevésbé voltak sikeresek más országok ellenállása következtében – annak érdekében, hogy a nemzetközi közösség vállaljon kötelezettséget egy sor operatív intézkedés megtételére a fenntartható fejlődés előmozdítása érdekében.

3.3 Ennek a kérdéslistának a civil társadalom szervezeteivel folytatott kimerítő párbeszéd eredményének kell lennie. A kérdéslista elkészítésére rendelkezésre álló időkeretnek egyrészt lehetővé kell tennie az összes téma feldolgozását, másrészt biztosítania kell, hogy a teljes vállalkozás eredményeket tesz le az asztalra. Más szavakkal, ez sem kényelmetlenül rövid, sem szükségtelenül hosszú nem lehet. A teljes folyamatot jelentősen megkönnyítheti, ha elősegítik a fejlődő országokban, LDC-kben és az Euro-Med országokban az ún. Helyi Napirend 21-ek kifejlesztését. A Helyi Napirend 21-ek helyi (városi, ill. falusi önkormányzati, stb.) szintű akcióprogramok a fenntartható fejlődés előmozdítására. A Napirendeket főleg a helyi hatóságok dolgozzák ki szoros együttműködésben az összes érdekelt féllel, valamint a fontos szerepet játszó civil társadalom szervezeteivel. A Helyi Napirend 21-ek kifejlesztését támogatja az ENSZ Környezetvédelmi Programja, és a Riói Föld Csúcs után indították be (1992-ben). A napirendek elkészítésekor elsőbbséget kell biztosítani a fenntartható vidékfejlesztésnek, amelyet az EU szintén támogat a nemzeti fejlesztési stratégiák bevezetésének keretén belül.

3.4 Mindezt szem előtt tartva, az alábbi témákat javasoljuk. Ezeket úgy kell tekinteni, mint a fentiekben említett napirend legfontosabb pontjainak előzetesét, amelyeket mint a civil társadalommal folytatott véleménycsere eredményét ki lehet egészíteni, ahogyan azt az EGSzB Külkapcsolatok Szekciójának 2003.-2004. évi munkaprogramja lehetővé is teszi. Az alapvető napirendet felölölő javasolt témákat a fenntarthatóság három alappilléreinek, azaz a gazdasági fejlődés, a szociális igazságosság és a környezetvédelmi előírások betartása jegyében mutatják be.

4. A „Gazdasági fejlődés” alappillére

4.1 Mezőgazdasági fejlesztési politikák

4.1.1 A fejlődő és a legkevésbé fejlett országok GDP-jének nagy része függ a mezőgazdaságtól. Ezt figyelembe véve az EGSzB arra emlékeztet, hogy az Európai Unió már számos kezdeményezést tett az ezekkel az országokkal való (a fejve-reken kívül mindenre kiterjedő) kereskedelem érdekében. Az Európai Unió ugyanis a kevésbé fejlett országok mezőgazdasági terményeinek és élelmiszereinek első számú importőre. A regionális integráció azonban nagymértékben a mezőgazdasági termékekre vonatkozó megállapodásokon alapszik. Mivel közzismert, hogy azok a fő módszerek, amelyekkel világszerte ma a mezőgazdasági termelést folytatják, messze vannak attól, amit fenntarthatónak lehet nevezni, minden szükséges intézkedést

meg kell hozni annak érdekében, hogy elősegítsék a fenntartható mezőgazdasági gyakorlat alkalmazását – elsősorban tehát az élelmiszerbiztonság, valamint a vízfelhasználás és a talajtermékenység fokozottabb ellenőrzése terén – a regionális integráció folyamataiba bevont országokban. Ezen túlmenően a fejlődő országokban és LDC-kben a mezőgazdasági termelés minőségét jelentősen javítani kell, ha el akarjuk érni, hogy a szegénységi küszöb alatt élők száma csökkenjen. Ezért olyan mezőgazdasági termelési módszereket kell bevezetni, amelyekkel a termékmennyiséget növelni lehet, ezeket támogatni kell olyan bevált technikákkal, amelyek biztosítják a művelet fenntarthatóságát.

4.1.2 Ki kell hangsúlyozni ebben a vonatkozásban, hogy a mezőgazdasági eljárásokat illetően a helyi őshonos lakosság ismeretei értékesek lehetnek a regionális integráció folyamataiban. Ezt az ismeretanyagot rendszerint asszociálják a fenntartható gyakorlattal, mivel az az ember és természetes környezete közötti ősi kapcsolatokból származik. Számos esetben fennáll a veszélye annak, hogy ez az ismeretanyag elvesz, és a ráépülő gyakorlatokat szinte teljes mértékben felváltják a kevésbé fenntartható gyakorlatok. Ez volt az eredménye a számos fejlődő ország és LDC által meghozott megdöntetlen döntésnek, hogy követik a nyugati országok mintáját a mezőgazdaság modernizálásában, valamint a nyugati országok nyomásgyakorlásának, hogy az előbbieket nyissák meg piacukat olyan gyakorlatok számára, amelyek nem egyeztethetők össze a mezőgazdaság fenntartható fejlődésével. A regionális integráció ezért kiváló alkalom lehet arra, hogy a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok műszaki szakismereteit átadják azoknak az országoknak, amelyeket ebbe a programba belevontak. Az „őshonos ismeretek” egy példája lehet a mezőgazdasági termelésből származó hulladék feldolgozása és felhasználása trágyaként, amelyet már szinte teljesen kiszorított a vegyi műtrágyák özöne. El lehet fogadni, hogy a rendelkezésre álló technológia segítségével a vegyi műtrágyák gyártása költséghatékonyabb, mint a visszaforgatás, de ezeket a problémákat meg lehet oldani innovatív módszerek alkalmazásával.

4.1.3 A fejlődő országokban a mezőgazdasági termelésben jelenleg alkalmazott módszerek határai nyilvánvalóvá váltak. A szerves mezőgazdálkodás, valamint a műtrágyák és rovarirtószerek használatának csökkentése egyre inkább előtérbe kerül. Ez nemcsak abból a szükségletből fakad, hogy csökkentjük a mezőgazdaságnak a környezetre gyakorolt káros hatásait, hanem tisztán költségtenyezők miatt is. Bebizonyosodott például, hogy a nitrát műtrágyák túlzott használatának magas költsége a mezőgazdaságokban jelentősen csökkent minden többlethasznot, amely a mezőgazdasági termelékenység felfutásával keletkezik. Lényeges ezért, hogy olyan üzenetet közvetítsünk a fejlődő országok és LDC-k számára, hogy a hagyományos mezőgazdasági gyakorlatot nem szükségképpen kell felváltani olyan modern módszerekkel, amelyekről kimutatták, hogy károsak mind a környezetre, mind gazdasági szempontból.

4.1.4 A falvak fejlődésével kapcsolatban az EGSzB a falvak ezekben az országokban tapasztalható elnéptelenedésének negatív hatásaira szeretné felhívni a figyelmet. Tanácsos lenne tehát támogatni minden, a falusi környezetek lakosságának

megtartására irányuló intézkedést új, a mezőgazdálkodást kiegészítő tevékenységek létrehozásával, valamint tapasztalatcserék által.

4.2 Erdőgazdálkodási politikák

4.2.1 Az erdőgazdálkodás fontos szerepet játszik számos fejlődő ország és LDC gazdasági és társadalmi életében. Ebben a témában a regionális integrációnak figyelembe kell vennie az erdők határokon átnyúló jellegét és azt, hogy emiatt az erdők erőforrásait fenntartható módon szükséges irányítani, amelyek, fel kell rá hívni a figyelmet, a legkiválóbb példái a megújuló természeti erőforrásoknak.

4.2.2 Külön hangsúlyt kell fektetni arra, hogy az erdőgazdasági termékek (különösen a fa) fenntartható módon történő termeléséhez ki legyen fejlesztve a nemzeti és regionális tanúsítási rendszerekben a tanúsítási eljárás. Ezeknek ki kell elégíteniük az erre a szakterületre vonatkozó nemzetközi tanúsítási szabványokat.

4.3 Közlekedéspolitikák

4.3.1 A nemzetközi közlekedési hálózatok a regionális integráció lényeges követelményét képezik. Mindazonáltal a közlekedési infrastruktúra kiépítése azzal az óriási kockázattal jár, hogy megkárosítja, vagy éppen lerombolja a fontos természeti erőforrásokat. Ezért politikákra van szükség, sőt, megfigyelő rendszerekre is annak biztosítására, hogy a nemzetközi közlekedési hálózatokból fakadó regionális integráció hasznát a környezeti károsodás ne tegye semmissé.

4.4 Turizmuspolitika

4.4.1 A turizmus a közvetlen példája a mindenfajta nemzetközi cserének, a gazdaságinak éppúgy, mint a társadalmi és kulturális cserének. A regionális integrációs programokban részt vevő fejlődő országok és LDC-k számára óriási hasznot hajt a turizmus fejlesztése. Fontos megoldani a turizmus fenntartható fejlődését a regionális integrációs programok segítségével. Valamilyen megközelítéssel meg lehet oldani koordinált nemzetközi programok útján is, melyekkel diverzifikálni lehet a megajánlható turistalétesítményeket és a turizmus új formáit lehet kifejleszteni, mint pl. ökoturizmus, kulturális turizmus, stb.

4.4.2 Ki kell emelni ebben a tekintetben, hogy turistalétesítmények diverzifikálását és a turizmus új formáit minden egyes országban a helyi feltételek által adott legjobb gyakorlatra kell alapozni. Az EU-nak is sokkal aktívabbnak kell lennie azon projektek támogatásával, amelyek a fejlődő országokban és az LDC-kben a turizmus új formáit vannak hivatva kifejleszteni, ezekben és az Euro-Med országokban is, be kell vonni az állami és magán együttműködést a szaktudás fejlesztésére ezekben a szektorokban. Ez a szükséglet abból a tényből született meg, hogy a turistalétesítmények diverzifikálása és a turizmus új formáinak kifejlesztése nem jelent közvetlen versenyt a hagyományos turistatevékenységekkel és ezért nem tekinthető úgy, mint egy olyan terület, amely nem kaphat támogatásokat és ösztönzőket.

4.5 Halászati politika

4.5.1 Hosszas megfontolások után az EU-nak sikerült egy közös politikát megfogalmazni a halászat területén. Mindazonáltal a tenger gazdagságát nem korlátozzák fizikai határok. Mind a Földközi tenger, mind az Atlanti óceán kincseit egy egész sereg nem EU-tagország aknázza ki. Ezek közül sokan a fejlődő, vagy a legkevésbé fejlett országokhoz tartoznak, amelyek nem kötelesek fenntartható gyakorlatot követni.

4.5.2 A tengeri termékek értékkörforgása számos országot és a regionális kooperáció számos formáját érinti. Ez okból a fenntartható halászati gyakorlat betartását biztosítani kell a regionális integráció olyan kezdeményezéseinek és programjainak bevezetésével, mint például az Észak-Dél megállapodások, vagy a Dél-Dél egyezmények.

4.6 Energiapolitika

4.6.1 Az EU kiadott egy Zöld Könyvet az energiaellátás biztonságáról, melyben külön figyelmet szentel a környezetvédelem kérdéseinek. Mivel az EU közvetlenül összekapcsolja az energiaellátás politikáját a fenntartható fejlődéssel, az energia területén a politikákat és intézkedéseket regionális integrációs stratégiákkal kell megoldani. Ez meglehetősen ravasz téma, mert számos fejlődő ország, LDC és Euro-Med ország jelentős olajtartalékkal rendelkezik, s az olaj jelenleg is az EU fő energiaforrása; optimista célokat tűztek ki az olajfogyasztás csökkentésére, nem utolsósorban a gázkibocsátás üvegházhatásával kapcsolatos kötelezettségvállalásokra alapozva (Kiotói Jegyzőkönyv).

4.6.2 A fenntartható fejlődés szempontjából kulcsfontosságú téma a fejlődő országokban, LDC-kben és Euro-Med országokban a falusi területek energetikai infrastruktúrájának kifejlesztése. Mivel ez nagyon fontos ügy, és az EU stratégiai célja az energiagazdálkodás javítása és összehangolása a fenntarthatóság célkitűzéseivel, az energetikai infrastruktúrát oly módon kell kifejlesztetni, hogy az infrastruktúrából nyert gazdasági haszon összeegyeztethető legyen a környezetvédelemmel és a társadalmi fejlődéssel.

4.7 Nemcsak ezek azok a gazdasági tevékenységek, ahol a regionális integrációs programokat a fenntartható fejlődés racionalitására kell alapozni. Ezeket egyszerűen úgy kell elgondolni, mint azokat az alapterületeket, melyek példaként szolgálnak más gazdasági tevékenységek számára. Az elősegítésükre szolgáló kereskedelmi egyezményeknek és programoknak ezeken a területeken utat kell mutatniuk, a részvételen alapuló tervezési eljárások alapján.

5. A „Szociális igazságosság” alappillére

5.1 Nem lehet hosszú távon biztosítani egyetlen regionális fejlesztési erőfeszítés sikerét sem, ha az nem az oktatáson és továbbképzésen alapul. Az oktatásban a fenntartható fejlődésnek a regionális integrációs programok alapvető célkitűzésének kell lennie. A jövőben a képzett polgárok fogják megoldani, hogy a regionális integráció eredményei ne enyészzenek el, hanem fenntartható módon építsék őket tovább.

5.2 Miután közismert, hogy számos fejlődő országban és LDC-ben a nők helyzete nem olyan, mint amelyet a fenntartható fejlődés politikája megkíván, a regionális integrációs programoknak nemcsak meg kell szüntetnie a nők társadalomból történő kizárásának minden fajtáját, hanem gondoskodniuk kell arról, hogy a nők különleges szerephez jussanak a nemzetközi cserében. A regionális integrációs rendszereknek egyebek között támogatniuk kell, hogy megváltozzon az egyes nemekkel való bánásmód, a politikai, jogi és családi struktúrák és mechanizmusok minden szinten igyekezzenek megszüntetni a nemek alapján történő hátrányos megkülönböztetés lehetséges formáit.

5.3 Semmilyen körülmények között sem változtathatja meg a regionális integráció a fejlődő országok kulturális önazonosságát. Ellenkezőleg, a regionális integrációs programoknak tiszteletben kell tartaniuk a specifikus kulturális sajátosságokat, segíteniük kell a kulturális cserét és támogatni a kulturális kisebbségek jogait. A fejlődő országok kulturális önazonossága megőrzésének természetesen mindig együtt kell járnia az egyén jogainak, a demokrácia, az esélyegyenlőség és a hátrányos társadalmi vagy faji megkülönböztetés gyökerestől kiirtása elveinek tiszteletben tartásával.

5.4 Az is nagyon fontos, hogy az alkalmazottakat egyenlő feltételek mellett vonják be a regionális integrációról és a fenntartható fejlődésről szóló döntések meghozatalába. A munkahelyteremtés nyilvánvalóan egyik legfőbb célja a regionális integráció programjainak. Az alkalmazottak és képviselői szervezeteik aktív részvétele e programok szervezésének folyamatában igen nagy segítségére lehet mind a munkahelyteremtési cél elérésének, mind az új munkahelyek kialakításával kapcsolatosan a káros környezeti khatások csökkentésének. Mivel a dolgozók maguk is azon közösségek jól tájékozott polgárai, ahol a regionális integráció programjai a növekedést kívánják elősegíteni, a véleményüknek kulcsfontosságúnak kell lennie és közvetlen képviselést kell kapnia, mivel ők maguk a termelői és fogyasztói azoknak az áruknak és szolgáltatásoknak, amelyeket a programok érintenek.

5.5 Számos civil szervezet (NGO) jelezte az LDC és Euro-Med országokból, hogy érdeklődnek a fenntartható fejlődést elősegítő aktív támogató intézkedések iránt. Sokan már tettek is lépéseket a fent jelzett témák előmozdítására. Ez azt jelenti, hogy őket szorosan be kell vonni a regionális integrációs programok során a fenntartható fejlődés beépítését célzó folyamatokba a szervezett civil társadalom formális csatornáin keresztül.

5.6 A hatékony és felelős, a szükséges hatalommal felruházott intézmények kifejlesztése révén lehet a fenntartható fejlődéshez szükséges stratégiát és politikát előmozdítani, és a regionális integráció alapvető előfeltétele ezen erőfeszítések sikerének. Ezért a kapacitásfejlesztési programok helyi és regionális szintű kialakításának a fejlődő országokban, az LDC-kben és az Euro-Med országokban politikai elsőbbséget kell élveznie.

6. A „Környezetvédelmi megfelelés” alappillére

6.1 Azon földrajzi területek között, ahol a regionális integrációt bevezetni igyekeznek, vannak olyan országok, amelyek nagyon bőséges vízforrásokon osztoznak. A vízforrásokkal való gazdálkodás egyben a fő súrlódási ok számos ország között. A transznacionális vízforrásokkal való fenntartható gazdálkodás biztosítását úgy kell tekinteni, mint amelynek a regionális integrációs folyamatokban mindennél előbbre valónak kell lennie. Nem lehet tárgyalni semmiféle kereskedelmi, gazdasági, vagy egyéb regionális integrációs megállapodásról olyan országok között, amelyek nem tartják tiszteletben mindenkinek azt a jogát, hogy elegendő mennyiségű, jó minőségű vízhez jusson.

6.2 Mondani sem kell, hogy a transznacionális vízforrásokkal való gazdálkodásnak párhuzamosan kell haladnia a nemzeti szintű racionális vízgazdálkodással. Ezen a ponton a Bizottság 60/2000/EK⁽¹⁾ irányelve a vízforrásokkal való gazdálkodásról legyen a mértékadó a fejlődő országok, LDC-k és az Euro-Med országok számára. Ez az irányelv átfogó keretet nyújt a vízforrásokkal való gazdálkodáshoz és alapul szolgálhat a regionális vízgazdálkodási politikák műszaki feltételeinek kialakításához.

6.3 Ugyanilyen fontos a gazdálkodás a természetvédelmi területekben, mivel ebben az esetben is számos példa van arra, hogy ezekben transznacionális tartalékok rejlenek, és határokon átnyúló súrlódások forrásaivá válnak. Míután ezeken a területeken is számos gazdasági tevékenységet folytatnak, világos, hogy a regionális integrációs megállapodások közvetlenül érintik gazdálkodásukat. Ezért külön rendelkezést kell hozni a természetvédelmi területek fenntartható gazdálkodására.

6.3.1 A természetvédelmi területek gazdálkodását átfogó tervekre kell alapozni, amelyeket nemcsak a fenntartható fejlődés három alappillére (gazdasági, környezetvédelmi és társadalmi) értékrendjének kellő alapul vételével dolgoztak ki, hanem amely a regionális kooperációt is magában foglaló, a gyakorlatban keresztülvihető operatív intézkedéseket tartalmaz.

6.4 Az EU a természetvédelmi területek olyan hálózatát létesíti a tagállamokban, amelynek a célja a biodiverzitás megőrzése (ez a Natura 2000 hálózat). Azt a tapasztalatot, amelyet a tagállamok gyűjtöttek ezen a téren, át kell adni a fejlődő és a legkevésbé fejlett országoknak. A természetvédelmi területek igazgatási ismereteit fejlesztő és a biodiverzitást fenntartó programokat ezért kell elősegíteni. A Bizottság és a tagállamok ehhez közvetlenül úgy járulhatnak hozzá, hogy megfigyelőket hívnak meg a fejlődő és a legkevésbé fejlett országokból, hogy vegyenek részt a bioföldrajzi szemináriumokon (különösen a földközi-tengeri régióról szóló szemináriumokon).

6.5 A fejlesztés legfontosabb területei a tengerparti övezetek. Bármilyen regionális integrációs folyamatról is legyen szó, ennek kikerülhetetlenül tartalmaznia kell olyan témákat, amelyek közvetlenül, vagy közvetve érintik a tengerparti öveze-

teket. Míután ezeken a területeken igen komplex az ökoszisztéma és a gazdasági tevékenység, a regionális integrációt fel kell használni egyebek között a fenntartható gazdálkodás és a tengerparti övezetek gazdaságának megsegítésére. Ezen a téren az EGSzB támogatja a Bizottság által kifejlesztett, integrált tengerpartiövezet-irányítási rendszer bevezetését.

6.6 Egy másik, különösen fontos téma a vadgazdálkodás és a vadon élő flórával és faunával folytatott kereskedelem szigorú ellenőrzése. Ebben a vonatkozásban az EGSzB a CITES egyezmény lehető leghatározottabb bevezetését támogatja és segíti elő a lehető legtöbb országban.

6.7 Külön figyelmet kell ezen kívül fordítani a számos Euro-Med országban egyre nagyobb mértékben jelentkező elsivatagosodási veszéllyel együtt járó komoly problémák kezelésére. Az Euro-Med országok több részén ennek a jelenségnek az érintett régiókban nemcsak környezetvédelmi vonzata van, hanem bomlasztja a regionális gazdálkodást is a gazdasági tevékenység ellehetetlenítése révén. Az Euro-Med országokat ezért segíteni kell abban, hogy olyan regionális kooperációs projekteket fejlesszenek ki, amelyek különleges intézkedéseket tartalmaznak az elsivatagosodás kockázati tényezőjéről.

7. Intézkedések és a gyakorlat

7.1 A regionális integráció kezdeményezéseibe a fenntartható fejlődés beépítésének a fentiekben felsorolt alapelvi specifikus intézkedéseket és gyakorlatot igényelnek. Ezen intézkedéseknek és gyakorlatoknak segíteniük kell a fejlődő országokat és LDC-eket, hogy a fenntartható fejlődés koncepcióját építsék bele a regionális integrációba és tegyék lehetővé a benne elért haladás figyelemmel kísérését ezekben és az Euro-Med országokban. Kulcsfontosságú szerepet kell adni annak, hogy az érintettek vegyenek részt az ilyen intézkedések és gyakorlatok kifejlesztési folyamata tervezésében és azokban az erőfeszítésekben, hogy a kormányzás optimális formáit el lehessen érni.

7.2 A külső segítségnyújtási szekcióban az EU fejlesztési programokat tervezett meg és vezetett be a fejlődő országok és LDC-k (MEDA, ALA, CARDS stb.) számára. A fenntartható fejlődés elválaszthatatlan tervezési eleme ezeknek a programoknak. Ezek hatékonysága eddig nem váltotta be az EU ambíciós reményeit, de elősegíthetik a fenntartható fejlődés eszméjének beépítését a regionális integrációs kezdeményezésekbe.

7.3 Külön ki kell térni az Euro-Mediterrán kooperációs egyezmények kérdésére. Az Euro-Mediterrán kooperációs stratégia elsőrendű fontosságot élvez az EU külkapcsolataiban. A stratégia bevezetésének alapvető eszköze a MEDA program. A SMAP program egy másik kulcsfontosságú eszköz a politika bevezetésére a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés területén.

⁽¹⁾ 60/2000/EK irányelv a vízgazdálkodási politika területén szervezett Közösségi akcióprogram kereteinek meghatározására.

7.4 A MEDA program sem váltotta be a hozzá fűzött várakozásokat mind a mai napig. Annak ellenére, hogy a MEDA II költségvetését több mint elegendőnek tartották, még nem sikerült azokat a célokat elérni, amelyeket a bevezetés kezdetén tűztek ki. Bár sikeresen indította meg a fenntartható fejlődési projekteket, a SMAP programban nincs meg a szükséges folyamatosság az akcióprogram befejezésének biztosítására. Bár nehéz az ilyen programok keretén belül projekteket bevezetni, mert hiányzik a szükséges kooperáció a célországokkal, az EU és különösen az Európai Bizottság erőfeszítéseit rá kell irányítani a szükséges játékosok mozgósítására úgy, hogy a programokban érdekeltté kell tenni őket. Az EGSzB úgy érzi, hogy az Európai Bizottságnak meg kellene vizsgálnia azt a lehetőséget, hogy rugalmasabb programokat támogasson, melyekbe bevonja mind a közhatalmi szereplőket, akik garantálják az országok nemzeti kötelezettségvállalásait a programokban való érdekelttségük révén, mind pedig a magánszféra játékosait, akik teljesíthetik a műszaki szakértelem átadásának feladatait a célországok részére.

7.5 A fenntartható fejlődésnek a regionális integrációs intézkedésekbe történő beépítés erőfeszítései területén a fejlődő országokban és LDC-kben és az Euro-Med országokban elért haladás követésére külön ki kell emelnünk a fenntarthatósági hatástanulmányokat. Ezen a ponton az EGSzB támogatja a Tanács véleményét, hogy fenntarthatósági hatáértékelő tanulmányokat kell készíteni a szabadkereskedelmi megállapodásokhoz. Ezt a véleményt megerősítette 2003. májusában a Kréta szigetén tartott középtávú Euro-Mediterrán konferencia.

7.6 Azoknak az országoknak a teljesítményét is értékelni kell a fenntartható fejlődés mutatói alapján, ahol regionális integrációs intézkedések bevezetése van folyamatban. Ezeket a mutatókat most fogadták el, és alkalmazásuk bevezetés alatt van az EU tagállamaiban. Bár a fejlesztésük és alkalmazásba vételük még igen kezdetleges állapotban van, ezekre a mutatókra úgy kell tekinteni, mint olyan modus vivendire, amely keretet és lehetőséget nyújt az ilyen országok teljesítményének vizsgálatához.

7.7 Azokban az országokban, ahol regionális integrációs intézkedések bevezetése van folyamatban, a teljesítmény értékelési folyamatában, egy dolgot igen gondosan kell kezelni, és ez a bevezetésre kerülő intézkedések egymást átfedése, melynek oka, hogy ezek az országok egynél több regionális integrációs egyezményben vesznek részt. Számos fejlődő ország és LDC több regionális integrációs egyezményhez tartozik, ezek egymás hatékonyságát csökkentik és fennáll a kockázata a rendelkezésre álló források elherdálásának. A regionális integrációs intézkedésekbe a fenntartható fejlődés beépítése azt célozza elsősorban, hogy a kellemetlen következményeket legalább enyhítsék.

7.8 A regionális integrációs programokba a fenntartható fejlődés beépítésének finanszírozását tekintve az EGSzB támogatja a Monterrey-megállapodást a fejlődés finanszírozásáról,

amelynek rendelkezései szerint a fenntartható fejlődés finanszírozására egyre növekvő összegeket kell fordítani. ⁽¹⁾ A nyilatkozat a pénzügyi források erőteljes mozgósítására és hatékony felhasználására szólít fel annak érdekében, hogy létrejőjenek a nemzetközi szinten megállapodott fejlesztési célok teljesítéséhez szükséges feltételek. Ugyanezeket a célokat fektette le a Millenniumi Nyilatkozat ⁽²⁾, amely foglalkozik a szegénység végleges eltörlésével, a szociális körülmények javításával, az életszínvonal emelésével és a környezet védelmével, mint első lépésekkel, melyekre a XXI. század szükségleteinek kielégítése érdekében szükség van, hogy ez az évszázad mindenki számára a fejlődést jelentse.

8. Záró megjegyzések

8.1 Amint azt a bevezetésben említettük, a fenntartható fejlődés átíveli és nem kiegészíti a regionális integráció dimenzióit. Nem könnyű feladat, de nem lehetetlen. Az EU ilyen irányú erőfeszítéseinek céljai lényeges eredményeket hozhatnak. A regionális kooperációs programok segítségével az EU nemcsak segíti a fejlődő országokat és az LDC-ket, de kulturális, politikai és társadalmi üzenetet is közvetít. Ezeket az üzeneteket lehet összefoglalni a fenntartható fejlődés koncepciójában és lehet egyebek között a regionális integráció segítségével bevezetni.

8.2 Az EU abban érdekelt, s ami ezen a téren tett erőfeszítéseinek egyik része, hogy felkutassa a nemzetközi kooperáció lehetőségeit. Ebben a témában külön meg kell említeni az Egyesült Nemzetekkel folytatott együttműködést.

8.3 Az ENSZ és az EU között a kapcsolatok már hosszú idő óta a kooperációs projektek tarka hálózatán keresztül szövődtek. Ezek a kapcsolatok erősek és gyakorlatilag a külkapcsolatok minden területét lefedik. Az ENSZ-szel a kapcsolatok továbbfejlesztése az EU-ban, a Tagállamokban és a Bizottságban stratégiai prioritást kap.

8.4 A regionális integráció és a fenntartható fejlődés ideális területet jelentenek a kapcsolatok javítására. Mivel adott az ENSZ stratégiai orientációja és tapasztalata a fenntartható fejlődés kérdéseiben, valamint az EU technikai szakértelme a regionális integráció ügyeiben, az EGSzB támogatja a két szervezet közti kooperációt a regionális és a fenntartható fejlődési projekteken keresztül, melyeket különben a két szervezet közös mechanizmusai finanszíroznak.

8.5 Az EU szándéka, hogy ezt a kooperációt tovább folytassa, már kifejezésre jutott mind a Tanács és a Bizottság 2000. novemberi nyilatkozatában az Európai Közösség fejlesztési politikájáról, mind a Bizottságnak a Tanácshoz és az Európai Parlamenthez intézett közleményében: Hatékony partnerkapcsolat kiépítése az Egyesült Nemzetekkel a fejlődés és a humanitárius ügyek területein (COM(2001) 231 végleges/2001.5.2.).

⁽¹⁾ Egyesült Nemzetek, A Nemzetközi Konferencia jelentése a fejlődés finanszírozásáról, Monterrey, 2002. március 18–22., A/CONF.198/11.

⁽²⁾ Az Egyesült Nemzetek Millenniumi Nyilatkozata, Az Egyesült Nemzetek Millenniumi Közgyűlése, Közgyűlés A/55/L.2.

8.6 Tekintettel a regionális integrációra, az EU kooperációs programoknak, különösen azoknak, amelyek a fejlődő országokkal és az LDC-kkel folytatott regionális integrációt érintik, külön hangsúlyt kell helyezniük a fenntarthatóság változatos dimenzióira, azaz a gazdasági, szociális és környezetvédelmi

szempontokra. Az EGSzB nagymértékben hozzá tud járulni ezen erőfeszítések sikeréhez, mivel az EU testülete a legalkalmasabb arra, hogy rábízák e kérdések intézését a civil társadalmon belül.

Brüsszel, 2004. június 2.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Roger BRIESCH

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a következő témában: Javaslat a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvét a termékek és szolgáltatások terén megvalósító tanácsi irányelvre

(COM(2003) 657 végleges – 2003/0265(CNS))

(2004/C 241/13)

2004. március 31-én az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság úgy határozott, hogy Működési Szabályzatának 29. cikkének 2. bekezdése alapján saját kezdeményezésére véleményt alkot a következő témában: Javaslat a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvét a termékek és szolgáltatások terén megvalósító tanácsi irányelvre.

A „Foglalkoztatáspolitikai, szociálpolitikai és állampolgárság” Szekció, melynek az volt a feladata, hogy a Bizottság munkáját előkészítse ezzel a témával kapcsolatban, 2004. május 5-én fogadta el véleményét. Az előadó Clare Carroll volt.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság a 2004. június 2–3-án tartott 409. plenáris ülésén (a 2004. június 3-i ülésen) 120 szavazattal 49 ellenében, 15 tartózkodás mellett elfogadta a következő véleményt:

1. A javaslat jogalapja, tartalma és hatálya

hogy a tagállamok megvalósíthassák a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvét. Visszaható hatálya nincs.

1.1 Az Európai Bizottság javaslata az Európai Közösséget létrehozó szerződés 13(1). cikkén alapszik, amely már korábban is – a foglalkoztatottság terén – a valláson vagy meggyőződésen, fogyatékoságon, koron vagy szexuális irányultságon⁽¹⁾, valamint – a foglalkoztatottsággal és a termékek és szolgáltatások ellátásával kapcsolatban egyaránt – a faji vagy etnikai származáson⁽²⁾ alapuló megkülönböztetések ellen küzdő irányelvek alapját képezte.

1.2.1 A nemi alapú közvetlen és közvetett megkülönböztetés tilos, beleértve a nők terhességre és anyaságra hivatkozva történő hátrányos megkülönböztetését is. A zaklatás és a szexuális zaklatás a javaslatban szereplő meghatározás szerint nemi alapú megkülönböztetésnek számít, ezért tilos. Akár visszautasítja valaki az effajta viselkedést, akár enged neki, ez nem képezheti az adott személyt is érintő döntés alapját. Az irányelv értelmében a megkülönböztetésre történő buzdítás is megkülönböztetésnek számít.

1.2 A javasolt irányelv a termékek és szolgáltatások elérésével és ellátásával kapcsolatos, nemi alapú megkülönböztetés elleni küzdelemhez határoz meg egy keretet azzal a céllal,

1.3 A javaslat széles hatállyal rendelkezik, bár bizonyos jelentős korlátozásokkal is számolni kell. Hatálya alá tartozik az általánosan hozzáférhető termékek és szolgáltatások hozzáférése és ellátása, beleértve a lakóhelyeket is. A köz- és a magán-szektorra egyaránt vonatkozik, beleértve a hivatalos testületeket is. Nem vonatkozik a pusztán magánjellegű ügyletekre, például hétfégi ház családtagnak történő bérbeadására vagy magánház egyik szobájának kiadására.

⁽¹⁾ A 2000. november 27-én kelt, 2000/78/EK jelű tanácsi irányelv a foglalkoztatottság terén történő egyenlő bánásmód általános keretének létrehozására.

⁽²⁾ A 2000. június 29-én kelt, 2000/43/EK jelű tanácsi irányelv a személyek közötti, faji vagy etnikai származástól független egyenlő bánásmód elvének megvalósítására.